

okarakterizirati i kao monografija, istražuje i predstavlja važnu temu karijernog usmjerenja u Hrvatskoj (s naglaskom na Zagreb) na primjeru osnutka i djelovanja Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja. No, radi potrebe kontekstualizacije društveno-političke slike i okolnosti obrtničkih zanimanja i položaja obrtnika, radovi nerijetko odlaze i na kraj 19. i početak 20. stoljeća. Time se daje uvid u širu društvenu sliku, položaj obrtnika, potrebe same struke i raširenost pripadajućih zanimanja. Zanimljivo je pratiti ekonomsko-socijalnu strukturu djevojaka i mladića prije njihovog daljnjeg školovanja, jer ta životna dob nije toliko zastupljena u historiografskim istraživanjima u Hrvatskoj – nalazi se taman u procjepu između povijesti djetinjstva i povijesti mladih (tijekom ili neposredno nakon studija, ulaska u svijet odraslih). Može se reći i da se radi o povijesti adolescencije. Ovakva istraživanja autorima su radova bila ograničena dostupnošću, odnosno, sačuvanošću arhivskog gradiva u Državnom arhivu u Zagrebu (uz druge izvore i potrebnu literaturu). Iako gradivo nije jednako sačuvano za cijelo razdoblje djelovanja Stanice, autori su na reprezentativnoj količini serijalnih izvora obavili detaljnu kvantitativnu analizu. Tema analize Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja nužno je interdisciplinarna. Iako je Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja tek jedan dio zdravstvenog prosvjeđivanja stanovništva od međuratnog perioda, autori su obuhvatili mnogo šire kontekste, probleme i istraživačka pitanja: od već spomenute povijesti mladenaštva i strukture obrtničkih zanimanja i potrebe za pojedinim zanimanjima, do povijesti psihologije u Hrvatskoj s naglaskom na primijenjenu psihologiju, što je još jedan doprinos rastućoj povijesnoj poddisciplini povijesti znanosti te povijesti pojedinih znanstvenih disciplina i struka. Uzeli su u obzir i međuratno javno zdravstvo te općenito socijalnu sliku međuraća koja je na raznim poljima definirala modernu socijalnu politiku i modernizacijske procese u Hrvatskoj. Uz to, radi objavljenih kvantitativnih podataka i primjera izvora, ovo djelo može biti korisno i u nastavi povijesti i psihologije na različitim razinama obrazovanja.

Nikolina Šimetin Šegvić

Život i sudbina talentirane glumice

Martina Bitunjac, Lea Deutsch: Dijete glume, glazbe i plesa, Zagreb: Srednja Europa, 2021, 73 str.

Martina Bitunjac povjesničarka je hrvatskog podrijetla koja je znanstvenu karijeru ostvarila u Njemačkoj. Na Humboldtovom sveučilištu u Berlinu apsolvirala je studij moderne i stare povijesti te klasične arheologije, a na istom je fakultetu i doktorirala. Trenutno je zaposlena kao docentica na Odsjeku za povijest Sveučilišta u Potsdamu te kao znanstvenica u Moses Mendelssohn, centru za europsko-židovske studije. Godine 2019. objavila je knjigu *Lea Deutsch. Ein Kind des Schauspiels, der Musik und des Tanzes* u sklopu nakladničkog niza *Jüdische Miniaturen* (Berlin: Centrum Judaicum i Leipzig: Hentrich & Hentrich Verlag, 2019). U ožujku 2021. knjiga je objavljena u hrvatskom

prijevodu pod naslov *Lea Deutsch: Dijete glume, glazbe i plesa* u izdanju Srednje Europe. Urednik hrvatskog izdanja je Damir Agičić, a recenzentice su Renata Jambrešić Kirin i Snježana Koren.

Knjiga *Lea Deutsch: Dijete glume, glazbe i plesa* podijeljena je na dva dijela. Prvi dio sastoji se od pet poglavlja koji prate život Lee Deutsch od njezinih početaka do kraja života na putu u koncentracijski logor Auschwitz. Drugi dio sastoji se od sljedećih cjelina: „Bilješke“, „Bibliografija“, „Popis ilustracija“ i „O autorici“.

Prvo poglavlje nosi naslov „Lea Deutsch – ‘Najmlađa kći zagrebačke božice Thalije’“ (5-12). Radi se o uvodnom poglavlju u kojem autorica iznosi najvažnije informacije iz života glavnog lika knjige, Lee Deutsch. Tako čitatelj, među ostalim, može saznati kako je Lea tijekom devetogodišnje karijere ostvarila sjajan uspjeh igrajući i muške i ženske uloge. Uz to, Bitunjac je istakla i prijašnje autore koji su se bavili ovom temom te zaključila kako na afirmaciji lika i djela Lee Deutsch još treba raditi. Osim toga, autorica je prvo poglavlje iskoristila i da se zahvali svima koji su joj pomogli u nastanku knjige.

U drugom poglavlju, „Rođenje ‘velike male umjetnice’“ (13-17), autorica obrađuje obiteljsku pozadinu Lee Deutsch i kontekst u kojemu je započela svoje prve umjetničke korake. Da bi približila čitatelju vrijeme u kojem je Lea živjela, autorica daje uvodne napomene o najvažnijim događajima u međuratnoj Jugoslaviji i položaju Židova. Nakon toga Bitunjac se vraća na Leu i njezine roditelje, Stjepana i Ivku, rođenu Singer, te njezina brata Aleksandra. Pri njihovom opisu autorica ističe kako je obitelj bila „asimilirana u hrvatsko i jugoslavensko društvo te je istovremeno nje govala svoj židovski identitet“. Zahvaljujući roditeljima i teti s majčine strane, Veri Singer, Lea je zarana došla u doticaj s dramskom umjetnošću. Naime, svi članovi uže obitelji gajili su ljubav prema dramskoj umjetnosti. Tako je među obiteljskim poznanicima bio i redatelj i glumac Tito Strozzi koji je prepoznao Lein talent i omogućio joj ulazak u svijet glume.

Treće i ujedno najopsežnije poglavlje, „Cirkuska djevojka – otmjeni lord: kazališni svijet Lee Deutsch“ (18-49), obrađuje najvažnija Leina umjetnička ostvarenja. Tako čitatelji imaju priliku saznati različite crtice iz karijere Lee Deutsch. Tu svakako treba istaknuti da je prve glumačke korake Lea napravila 1929. nastupajući u Židovskoj općini Zagreb na proslavi Purima. Nakon toga su uslijedile i ozbiljnije uloge, prvo u Dječjem carstvu, a potom u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu i drugim gradovima. Tijekom devet godina aktivne karijere, Lea je ostvarila niz zapaženih uloga, od djevojčice Pigre u *Graničarima* 1932, do komentatorice u predstavi *Živa šahovska igra* u kojoj je nastupila u ožujku 1941. Uz predstave, autorica je istaknula i Lein odnos s kolegama, među kojima svakako treba istaknuti Ivana Bracu Reissa s kojim je prvi put nastupila 1933. u predstavi *Tonček i Točkica*. Treba reći kako je autorica ovo poglavlje obogatila različitim citatima čime je čitateljima približila Leine stavove o glumi, obitelji i svemu ostalom što je radila u to doba.

„Odbačeno ‘čudo od djeteta’ – borba za preživljavanje u fašizmu“ (50-59) naslov je četvrtog poglavlja knjige. Središnja tema su Drugi svjetski rat i promjene koje je sa sobom donio. Rat, osnutak Nezavisne Države Hrvatske i antižidovski zakoni označili su svršetak karijere Lee Deutsch. U konačnici su rezultirali i smrću junakinje te članova njezine obitelji. Važno mjesto u ovome poglavlju zauzima i pismo kojeg je Lea napisala 24. lipnja 1941. Rasnom odjelu Ministarstva unutrašnjih poslova NDH s nadom da će zbog svojih umjetničkih ostvarenja biti pošteđena. Uz to, autorica je istaknula kako su njezinu molbu podržali i istaknuti pojedinci, poput svećenika Dragana Marijanovića i Hermine

Pećine, sestre ustaškog pukovnika. U konačnici, Lei je u to doba zadan i snažan osobni udarac jer joj je bio zabranjen ulaz u kazalište, što ju je vjerojatno pogodilo više od svega ostalog što se do tada već dogodilo.

I na kraju, u petom poglavlju, koje nosi naslov „Uoči tragedije: deportacija i smrt“ (60-62) obrađeni su posljednji dani Lee Deutsch i članova njezine obitelji. Unatoč svim pokušajima Lea je s majkom i bratom u noći s 2. na 3. svibnja 1943. deportirana u pravcu Auschwitza. Lea je umrla na putu do logora, a brat i majka po dolasku. Jedini je preživio otac, koji se još od 1942. skrivao na odjelu za zarazne bolesti u Bolnici Sestara milosrdnica.

Drugi dio knjige donosi „Bilješke“ (63-68), „Bibliografiju“ (69-70), „Popis ilustracija“ (71) i „O autorici“ (73). Uvidom u „Bilješke“ i „Bibliografiju“ vidljivo je kako se autorica u izradi knjige koristila različitim izvorima i literaturom što potvrđuje kvalitetu napravljenog rada. Pri tome je uz dostupno gradivo i literaturu autorica stavila važan naglasak na periodiku. Naime, u radu je koristila 18 različitih tiskovina koje su izlazile u Hrvatskoj, Srbiji i Austriji tijekom razdoblja međuraća i početkom rata. Uz to, velika vrijednost ove knjige je i bogata ilustrativna opremljenost. Autorica se koristila različitim slikovnim materijalom iz privatnih i javnih zbirki te novina. U konačnici, na posljednje četiri stranice knjige, autorica donosi i reprodukciju već spomenutog pisma koje je Lea Deutsch uputila ustaškim vlastima.

Budući da je knjiga nedavno izišla iz tiska, tek treba vidjeti kakav će odjek imati u javnosti. Knjiga je imala predstavljanje i na ovogodišnjem Kliofestu, 13. svibnja 2021., a predstavljali su je Damir Agičić, Martina Bitunjac, Renata Jambrešić Kirin, Snježana Koren i Boris Senker.

Marko Kolić

Prilog proučavanju povijesti romske manjinske zajednice za vrijeme Drugoga svjetskog rata

The Roma Holocaust in Eastern Europe I: Hungary and Romania (ur. Attila Landauer), Budapest: „Eötvös József“ Gypsy – Hungarian Pedagogy Association, 2019, 200 str.

Prije više od 82 godine započeo je Drugi svjetski rat u Europi, za vrijeme kojeg je nad romskom manjinskom zajednicom u nekim europskim državama počinjen genocid. Nakon rata u većini europskih historiografija nije se sustavno istraživala tematika stradanja Roma. Tako je prvo znanstveno djelo o povijesti stradanja Roma u nacističkoj Njemačkoj izdano tek oko dvadeset godina od završetka rata. U nekim europskim državama, poput Hrvatske, do danas nije izdano sintetično djelo o ovoj tematici. Ovaj proces znanstvene marginalizacije stradanja Roma u Drugom svjetskom ratu bio je odraz cjelokupne marginalne socioekonomske politike koje su europske države vodile prema Romima, koji su tada (a i danas) činili najbrojniju manjinsku zajednicu u Europi. Vlasti današnje Europske unije

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

53

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2021.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 53, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*